

TEUS VAN ECK IN BOEK OVER ENERGIESECTOR:

“LIBERALISERING ENERGIEMARKT MOET ANDERS”

De huidige versie van de geliberaliseerde energiemarkt voldoet niet aan de publieke belangen voor milieu, economie en voorzieningszekerheid. Energiebedrijven trekken teveel macht naar zich toe, regulering is te ad-hoc en efficiëntie is ver te zoeken. Willen we een duurzame energievoorziening die betaalbaar en zeker is, dan zullen we feitelijk opnieuw moeten beginnen vanuit de oorspronkelijke doelstellingen voor het publieke belang. Aldus onderzoeker Teus van Eck in zijn onlangs verschenen boek "A new balance for the energy sector".

DOOR MEINOUD HEHENKAMP

Tijdens een bijeenkomst in Wassenaar overhandigde Van Eck het eerste exemplaar van zijn boek aan Peter Vogtländer, voorzitter van de Algemene Energieraad (AER). Ondanks de feestelijke sfeer van de bijeenkomst, kunnen de resultaten van het onderzoek allerminst rooskleurig worden genoemd. Volgens de onderzoeker zijn we in Europa op de verkeerde weg met de liberalisering. Feitelijk zouden we opnieuw moeten beginnen vanuit de oorspronkelijke doelstellingen. De harde kritiek die de sector te verwerken krijgt, nuanceert Van Eck in zijn toespraak enigszins. "Het is zeker geen vinger-tje naar de sector, maar een poging om mensen te laten nadenken. Met de hele dogmatische discussie rondom de splitsing en marktwerking, vergeten we namelijk dat we ook nog inhoud hebben."

Die inhoud betekent volgens hem dat er een energie- en milieubeleid moet worden ontwikkeld dat gebaseerd is op duidelijke doelstellingen voor milieu, economie en voorzieningszekerheid. Dat is momenteel niet het geval. De sector wordt overheerst door het hokjesdenken van de betrokken organisaties, zegt Van Eck. "Het is wel verklaarbaar hoe mensen zich opstellen; de sector moest ineens van een nutsbedrijf naar een marktsituatie. Elke organisatie is vooral bezig vanuit zijn eigen belangen, terwijl het één systeem is waarbij mensen elkaar beïnvloeden."

In het proces van deregulering is de balans tussen publieke en private belangen doorge-slagen, waardoor het publieke belang niet voldoende is gewaarborgd. De energiesector moet volgens Van Eck daarom terug naar de doelstellingen die dit publieke belang vertegenwoordigen. "Gezien de impact van de energievoorziening op onze maatschappij

Als het aan Van Eck ligt, zou alleen de elektriciteitsproductie worden onderworpen aan marktwerking.

mag dit publieke belang niet worden onderschat."

Mankementen

Hij neemt in zijn onderzoek de werking van niet minder dan de gehele energiesector onder de loep. De eerste onderzoeksvraag is bijvoorbeeld: Hoe presteert de Nederlandse energievoorziening ten aanzien van de doelstellingen milieu, economie en voorzieningszekerheid? Die enorme reikwijdte resulteert in een lange opsomming aan mankementen, die de onderzoeker voornamelijk baseert op eigen waarnemingen.

Om er een aantal te noemen: de invloed van producenten en verticaal geïntegreerde energiebedrijven wordt overheersend; de positie van de TSO en netbeheerders is te passief; er is geen internationaal level playing field; de markt stimuleert de inzet van

goedkope kolencentrales en kerncentrales; regulering heeft een ad-hoc karakter en is te ingewikkeld geworden; en er is geen lange termijnvisie voor de alternatieven voor koeling en verwarming van gebouwen.

Een belangrijk onderwerp waar Van Eck op focust is het internationale gelijke speelveld. Nederland is momenteel een netto energie-importeur, terwijl dat gezien onze geografische positie niet zo zou moeten zijn. In een werkelijk gelijk internationaal speelveld zou Nederland juist een netto-exporteur zijn. De huidige marktstructuur leidt volgens de onderzoeker bovendien tot een internationale nivellering van de elektriciteitsprijs. Deze elektriciteitsprijs wordt gebaseerd op het duurste niet-gesubsidieerde alternatief: aardgas. Dat betekent dat bij een stijgende gasprijs ook de winst stijgt van de goedko-

Van Eck gebruikte in het boek cartoons om zijn visie toe te lichten. (Cartoon: Huib Jans)

pere alternatieven: kolen- en kerncentrales. Nog buiten alle subsidies om, worden deze daardoor gestimuleerd, en de vraag is of dat gewenst is vanuit het publieke belang.

Deze situatie kan worden veranderd als de volledig vrije markt wordt vervangen door alleen een vrije productiemarkt, stelt Van Eck. Consumenten zitten namelijk niet te wachten op een vrije stroommarkt. Elektriciteit is een uniform product, en het enige wat belangrijk is, zijn optimale doelstellingen voor een schone, betaalbare en zeker energievoorziening. Een volledig vrije markt is niet de oplossing om dat te bereiken. In de situatie met alleen een vrije productiemarkt wordt de elektriciteitsproductie gecontracteerd door de TSO, of, in het geval van decentrale productie, door de regionale netbeheerder. De netbeheerder stelt vervolgens een portfolio samen dat het beste overeenkomt met het publieke belang.

CO₂-heffing

Ook de CO₂-emissiehandel krijgt er van langs. De intentie is goed, vindt Van Eck, alleen de uitvoering is veel te ingewikkeld voor de doelstelling. Ook hier is er geen sprake van een level playing field, wat de concurrentieverhoudingen in Europa alleen maar verder verstoort. Emissiehandel zou daarom moeten worden vervangen door een eenvoudige CO₂-heffing. "Dit is een methodiek met eenvoudige controlemechanismen, waarbij de brandstofinput bepalend is voor de CO₂-emissie." Het geldt dat daarmee gegenereerd wordt, kan worden ingezet voor aanvullend beleid voor het bijsturen van de voorzieningszekerheid, aldus de onderzoeker.

Verder moet er meer aandacht komen voor warmtedistributie, vindt Van Eck. "Het accent voor de energievoorziening ligt veel te sterk op elektriciteit." De beschikbare restwarmte van de industrie en bij elektriciteitsopwekking kan veel beter worden benut. Ook kunnen vraag en aanbod van koude- en warmte binnen de ruimte ordening beter op elkaar worden afgestemd. In

die zin worden de mogelijkheden van lokale optimalisaties en besparingen sterk onderschat, schrijft de onderzoeker.

Hij hamert daarom op innovatie en creativiteit bij de toepassing van duurzame energietechnieken. Europa en Nederland hebben de plicht om de "innovatieve kracht maximaal te benutten" voor een duurzame maatschappij. "Een dergelijke nieuwe industriële revolutie zal economisch positief uitpakken en een aanzet voor een wereldwijde omslag in denken en handelen geven."

Reacties

Peter Vogtländer toonde zich enthousiast en prees het werk van Van Eck. "Er zijn maar weinig mensen die een totaal overzicht hebben van de energiesector. Met name vanuit de technische invalshoek zijn er slechts weinigen die veel kennis hebben van de totale sector." Hij onderstreepte enkele conclusies van de onderzoeker: "De heilzaamheid van marktwerking is inderdaad zwaar overtrokken. De verwachtingen van de vrije markt kunnen en zullen niet worden waargemaakt."

Maar de AER-voorzitter vindt niet dat de liberalisering moet worden herroepen. "Het is een pleidooi om de beperkingen van de marktwerking te kennen en daarnaar te handelen. Ik vind niet dat de liberalisering moet worden teruggedraaid." Ook met de ideeën over CO₂-emissiehandel was Vogtländer het niet eens met Van Eck. "Het systeem vertoont gebreken, dat is waar, maar ik denk dat het mogelijk is om deze te verbeteren." Emissiehandel afschaffen en een CO₂-tax introduceren, zoals Van Eck voorstelt, is volgens hem niet nodig.

Nuon-directeur Ludo van Halderen, die via een videoverbinding Van Eck toesprak, prees de onderzoeker eveneens om zijn harde werk. En, net als Vogtländer, voegde hij daar snel aan toe dat hij het niet eens kon zijn met alle conclusies. "Ik denk dat marktwerking en zelfregulering meer tot stand kunnen brengen dan jij denkt. De creativiteit die jij wilt, heeft druk nodig. Het is niet nodig om die druk vanuit de overheid op

te leggen, dat kunnen we vanuit de bedrijven reguleren." Van Halderen benadrukte herhaaldelijk de waarde van het werk van Van Eck. "Het draagt bij aan de opinievorming in de energiesector."

Waar te beginnen?

De kennis die Van Eck in zijn boek tentoonstelt, is ongetwijfeld visionair en zeer vooruitstrevend, maar het lijkt ook op een gevecht tegen de bierkaai. De vraag is: wat gaan we doen met deze visie? Zoals Vogtländer zei: er zijn maar weinig mensen die een totaal overzicht hebben van de energiesector. Van Eck laat zien dat hij hoort tot dat selecte groepje superspecialisten, maar creëert met dit boek ook zijn eigen hokje van waaruit hij strijdt voor hetgeen hij belangrijk acht.

Wat niet wil zeggen dat hij geen gelijk heeft, eerder dat zijn gelijk zo complex is dat het vraagtekens oproept over de uitvoerbaarheid ervan. Wat ontbreekt aan het boek is een antwoord op de vraag: waar te beginnen? Een soort stappenplan op weg naar de ideale energiesector van Van Eck. En daarin schuilt zijn politieke bewustzijn, want niet voor niets presenteerde hij zijn boek aan Peter Vogtländer. Hoewel de AER-voorzitter niet alle conclusies wilde onderschrijven, is de Energieraad wel de enige organisatie in Nederland die de handschoen vanaf hier zou kunnen oppakken, en zou moeten beginnen met stap 1. Bijvoorbeeld: het definiëren van het publieke belang en de doelstellingen voor milieu, economie en voorzieningszekerheid. [EM](#)